

DREPTURILE SI LIBERTATILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI

concept si clasificare

expert **Berghian Ana-Maria**
Biroul Teritorial Targu-Mures al Institutiei
vocatul Poporului

Intr-o prima etapa drepturile omului erau denumite «drepturi naturale», formularea de «drepturi ale omului» fiind mai recenta. S-a apreciat ca expresia «rights of man» utilizata in limba engleza, avea o nuanta discriminatorie, implicand prin interpretarea insuficienta doar drepturile barbatului. Inca din perioada celui de-al doilea razboi mondial a inceput sa fie folosita formula “human rights” care presupune un sens mai larg de drepturi ale persoanei umane. (Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, *Drepturile, libertatile si indatoririle fundamentale*, Institutul Roman pentru Drepturile Omului, Bucuresti, 1992, p.32)

Impunerea problematiei drepturilor omului in viata internationala a fost insotita, cum era si firesc, de o imbogatire considerabila a ceea ce am putea numi dictionar terminologic al drepturilor omului. In ciuda expunerii exhaustive a termenilor referitori la sfera drepturilor omului in materia de specialitate, este rezonabil de amintit doar notiunile cel mai des utilizate in acest domeniu, chiar daca si in jurul acestora au loc in prezent ample dezbateri teoretice, menite sa clarifice atat campul lor de referinta cat si raporturile reciproce dintre realitatile acoperite de diferite notiuni.

Principalele notiuni ce pot fi intalnite in domeniul aspectului juridico-filosofic al drepturilor si libertatilor omului, ce se dezbat la nivel national si international sunt: *drepturi ale omului, libertati fundamentale, drepturi naturale, drepturi fundamentale, drepturi comune, drepturi ale cetateanului, indatoriri ale omului, drepturi ale popoarelor, drepturi individuale, drepturi universale*.

Prin *drepturi ale omului* intelegem in general drepturile inerente naturii noastre, fara de care nu am putea trai ca fiinte umane.

Drepturile si libertatile fundamentale ale omului ne ingaduie sa dezvoltam si sa folosim din plin calitatile noastre umane, inteligenta, darurile si constiinta noastra, sa raspundem nevoile noastre spirituale sau de alta natura. Ele izvorasc din nazuinta crescanda a oamenilor catre o viata in care demnitatea si valoarea fiecaruia sa fie respectate si protejate. Cu atat mai mult cu cat, dupa cum se afirma in prima fraza a *Declaratiei Universale a Drepturilor Omului*, respectarea drepturilor omului si a demnitatii umane «constituie fundamentul libertatii, dreptatii si pacii in lume» (I.Diaconu – *Drepturile Omului*- Institutul Roman pentru Drepturile Omului, Bucuresti, 1993,p.55-65)

Expresiile «drepturi ale omului» si «drepturi ale cetateanului», desi desemneaza acelasi domeniu si se afla intr-o stransa corelatie, la o analiza riguroasa nu se suprapun. Ion Deleanu considera ca prin «drepturile omului» intelegem drepturile oricarei persoane care se afla in spatiul suveranitatii unui stat, indiferent de raportul sau cu statul respectiv. (I.Deleanu- *Drept constitutional si institutii politice*, p. 57). Prin expresia «drepturile cetateanului» intelegem drepturile specifice acelei persoane care, prin raportul de cetatenie, apartine statului respectiv. Apreciem, deci, ca «drepturile cetatenesti» reprezinta drepturile naturale ale omului care sunt proclamate si asigurate prin Constitutia statului al carui cetatean este si care capata astfel viata si eficienta juridica. Drepturile cetatenesti reprezinta anumite caracteristici particulare. Astfel, cetateanul este legat de statul sau, legatura care se manifesta in special prin drepturile pe care statul i le recunoaste si i le garanteaza.

Drepturi umane sau drepturi ale omului ? In primul caz, se pune accentul pe drepturi, calificate ca fiind umane, ceea ce ne poate duce la concluzia ca ar fi o categorie a dreptului. In al doilea caz, accentul este pus pe om , ca titular al drepturilor ocrotite, ca esenta a tot ceea ce inseamna demnitatea fiintei umane, indiferent ca este vorba despre femei sau barbati.

Dincolo de tendinta tot mai accentuata astazi de a utiliza sintagma « drept uman », ca ansamblu al tuturor regulilor juridice care au ca obiect protectia fiintei umane in orice circumstanta, se considera ca expresia « drepturi ale omului », ca drepturi subiective, reflecta mai bine statutul juridic al individului uman. Actele internationale privind drepturile omului recunosc ceea ce se considera astazi ca reprezentand conceptul de societate civila, in care cetatenii, statul intra in relatii de interdependenta, isi pot limita si controla reciproc actiunile, in care cetatenii pot sa-si revendice drepturile lezate de stat si de alti factori politici, economici, sociali, culturali. In consecinta, orice incalcare a drepturilor si libertatilor omului fata de una sau mai multe persoane trebuie sa fie prevenita si eliminata. Potrivit normelor dreptului international, statul ia masurile necesare pentru a asigura respectarea drepturilor omului , creeaza institutii si formele in care orice persoana urmeaza sa-si puna in valoare drepturile fata de alte persoane si chiar fata de organele statului.

Existenta unor tratate in domeniul drepturilor omului nu reprezinta o limitare a suveranitatii statale , ele fiind tocmai o evidentiere a vointei acestora de a-si dezvolta colaborarea si in acest domeniu al raporturilor reciproce, recunoscandu-se preeminenta unor valori fundamentale.

Astazi, asistam la o abordare a problematii drepturilor omului pe doua planuri : a). Abordari teoretice, lupte de idei, legislatii nationale si internationale, seminarii care au ca scop dezbateri si reflectii asupra acestei problematici, in care se cauta puncte comune, asemanarile si universalitatea lor, se incearca fixarea unor repere legislative sub forma de acorduri, conventii, pacte semnate de tari in diverse forme de asociere, cu caracter obligatoriu si b). manifestarea unor incalcare ale drepturilor omului in viata sociala prin fapte , fenomene, procese ce se manifesta la nivel individual sau de grup care atrag dupa sine alte forme de manifestarea prin recastigarea lor.

Odata cu consacrarea drepturilor omului in documente internationale se dezvolta o noua conceptie asupra acestor drepturi. Ele devin drepturi cetatenesti in sensul integrarii lor in dreptul intern, al garantarii lor juridice de catre fiecare stat in parte.

Trebuie reliefata, pe de o parte, integrarea normelor internationale privind drepturile omului in dreptul intern si asigurarea lor prin mijloace specific statale, iar pe de alta parte, posibilitatea garantarii drepturilor cetatenesti dincolo de granitele statului, prin intermediul unor institutii internationale. (G.Vrabie –*Organizarea politico-etatica a Romaniei. Drept constitutional si institutii politice*, p.450). Insa ideea ca dincolo de granitele statului mai exista cineva care vegheaza la respectarea drepturilor omului si cetateanului, care poate, in final, sa infaptuiasca justitia, este cu adevarat mobilizatoare, fiind de natura a inarma individul cu puterea de a persevera in lupta pentru apararea drepturilor sale fundamentale. De aici se desprinde ideea ca problematica drepturilor omului capata in prezent atat o dimensiune interna cat si una internationala, dimensiunea internationala completand prerogativa esentiala interna, suverana fiecarui stat si anume aceea de a apara si proteja drepturile omului.

Convergenta reglementarilor interne si internationale in domeniul protectiei drepturilor omului, sporirea preocuparilor si reglementarilor internationale nu diminueaza cu nimic rolul esential al legislatiei interne a fiecarei tari in proclamarea si garantarea drepturilor cetatenesti, in actiunea pentru promovarea si incurajarea respectarii drepturilor omului.

Afirmarea ideii de obligativitate juridica a drepturilor omului a inregistrat o evolutie spectaculoasa, legata nu numai de transformarile social-politice dar si de gradul in care comunitatea internationala a inteles sa ridice la gradul de principiu o serie de idei. Daca alta data ideea protectiei drepturilor omului avea un caracter limitat si fragmentar , astazi ideea obligativitatii juridice de protectie a drepturilor omului a devenit o idee universala, care cu greu poate fi contestata.

Drepturile si libertatile fundamentale ale omului si-au gasit reflectare in actele juridice cu caracter international si in constitutiile statelor. Exista unele criterii esentiale, unanim recunoscute ce

stau la baza clasificării acestor drepturi și libertăți fundamentale ale omului. Documentele internaționale de o importanță fundamentală - Declarația Universală a Drepturilor Omului, cele două Pacte privind drepturile civile și politice și, respectiv, economice, sociale și culturale din 1966, reflectă clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cuprind două mari categorii principale :a).drepturi și libertăți civile și politice și b). drepturi social-politice și culturale.

Drepturile civile reprezintă totalitatea de imputerniciri ale individului ce-i asigură individualitatea și originalitatea în relațiile cu societatea. Din acest grup fac parte : dreptul la egalitate în drepturi, dreptul la viață, libertate și securitate personală, dreptul la inviolabilitatea vieții private, dreptul la apărarea onoarei și a bunului nume etc.

Drepturile politice determină posibilitatea participării oamenilor la administrarea statului și societății, la cetățenie, dreptul la uniune, dreptul de a organiza mitinguri, de a crea sindicate, dreptul de a participa la demonstrații, manifestări, dreptul de a alege și de a fi ales etc.

Drepturile economice reflectă aspectele economice ale drepturilor naturale ale omului. Printre drepturile economice ale omului se enumeră dreptul la proprietate privată, dreptul de a posedea, folosi și dispune de propria avere etc.

Drepturile sociale reflectă nivelul dezvoltării materiale într-un stat concret, într-o societate dată și capacitatea acestora de a asigura omului un nivel decent de viață și protecție socială, cum ar fi : dreptul la muncă, asigurarea socială, dreptul la locuință, dreptul la odihnă, ocrotire a sănătății.

Drepturile culturale au o importanță deosebită pentru dezvoltarea multilaterală a omului și influențează nemijlocit relațiile spirituale care condiționează independența și originalitatea în formarea concepției spirituale a personalității. Aici se includ : dreptul la studii, libertatea creației literare, artistice, științifice, dreptul de a utiliza limba maternă, etc.

Este necesar de menționat faptul că referitor la clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în practica internațională a căpătat răspândire concepția a « trei generații » ale drepturilor omului, adică o altă variantă de clasificare a drepturilor omului.

Prima generație ține de clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului ca fiind drepturi civile și politice, așa cum se susține în Magna Carta Libertatum și Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789, care a fost apoi concretizată în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948, care include drepturi și libertăți precum : dreptul la viață, la libertate, la demnitate, la azil, la recunoașterea personalității juridice, siguranța personală, dreptul de a nu fi reținut, sau arestat, dreptul de a se bucura de prezumția de nevinovăție, interzicerea torturii, cruzimilor etc.

A doua generație – pe lângă principalele drepturi civile și politice ale omului și drepturi de ordin social, economic și cultural, care au format categoria de drepturi din a doua generație, cele mai de seamă fiind dreptul la muncă, remunerare echitabilă, la protecție socială, dreptul la un nivel de trai decent, dreptul la odihnă.

A treia generație cuprinde drepturile colective. După adoptarea Cartei ONU în spiritul solidarității internaționale și pentru construirea unui viitor mai bun pentru toți, dreptul internațional, dreptul la pace, dreptul la dezarmare, dreptul la dezvoltare, dreptul la un mediu ambiant sănătos și dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, recunoscându-le ca drept colectiv, subiect al acestuia poate fi numai poporul sau națiunea și nu alte entități precum minoritățile naționale. (I.Muraru, Gh. Iancu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, p.7) .

În concluzie, menționăm că notiunea de drepturile omului pretinde să cuprindă câteva aspecte esențiale pentru dezvoltarea umană, schimbarea percepției de către societate a drepturilor și libertăților fundamentale ale individului, ajustarea normelor de drept național la principiile internaționale ale drepturilor omului în practica legislativă și instituțională a țării. Drepturile omului reprezintă drepturile ființei umane înzestrată cu rațiune și conștiință și careia îi sunt recunoscute drepturile sale naturale ca drepturi inalienabile și imprescriptibile.